

Razgovor ugodni: Konstantin VII Porfirogenet i percepcije najranije hrvatske povijesti

U spomen na Luju Margetića (1920-2010)

U radu se opisuju okolnosti održavanja skupa „U početku bijaše *De administrando imperio*: Konstantin Porfirogenet i percepcije najranije hrvatske povijesti“ te se navode njegovi neposredni predšasnici. Ukratko se prikazuje osam izlaganja s toga skupa priređenih u ovome tematskom bloku te se dotiče pitanje njihova doprinosa istraživanju „dalmatinskog *dossiera*“ Konstantina VII. Porfirogeneta u hrvatskoj historiografiji. Ukazujući na relevantnost pojedinih, u tim studijama iznesenih pretpostavki i teza, propituje se moguće značenje takvog ‘mjesnog znanja’, odnosno proizvoda lokalnih historiografija u širem međunarodnom kontekstu suvremenih istraživanja Porfirogenetova djela.

1. Suvremena hrvatska historiografija i *De administrando imperio*

Osam naslova koji čine ovaj dossier (a time i lavovski dio sadržaja ovog broja *Radova*) su dotjerana i za tisak priređena izlaganja sa skupa „U početku bijaše *De administrando imperio*: Konstantin Porfirogenet i percepcije najranije hrvatske povijesti“ održanog 18. veljače 2010. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Održavanje toga skupa približno se poklopilo s redovnom smjenom uredništva *Radova* te su, osim želje novog uredništva da *Radove* ponešto obogati medievističkim temama, organizatore skupa i uredništvo po općem sudu nepovoljne okolnosti u znanstvenom izdavaštvu potakle su da udruže snage kako bi znanstveni prilozi izbjegli čestu sudbinu izlaganja s domaćih znanstvenih skupova te što prije ugledali svjetlo dana.¹

¹ U ime organizatora skupa želio bih zahvaliti pročelnici Odsjeka za povijest, dr. Iskri Iveljić na odobrenoj novčanoj i organizacijskoj potpori. U tehničkom dijelu organizacije umnogome su pomogli studenti diplomskog studija povijesti Sanja Fritz, Dejana Samac, Tomislav Bali i Tomislav Šušak. U službi urednika ovog tematskog bloka zahvaljujem uredništvu *Radova* na iskazanoj susretljivosti, a osobito glavnom uredniku dr. Hrvoju Gračaninu na strpljivosti i razumijevanju tijekom priređivanja tekstova za tisak.

Međunarodni znanstveni skup „U početku bijaše *De administrando imperio*: Konstantin Porfirogenet i percepcije najranije hrvatske povijesti“, organiziran je kao prvi u nizu *Colloquia Mediaevalia Croatica*, inicijative medievista Odsjeka za povijest i Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu.² Temeljna zamisao u pozadini *Colloquia* bila je pokrenuti niz znanstvenih skupova „manjeg obima“ koji će pozvanim stručnjacima pružiti priliku za kritički i konstruktivan dijalog o temeljnim, „otvorenim“, ili kontroverzним pitanjima hrvatske srednjovjekovne povijesti. Zamisao, dakako, nije osobito originalna i kao takva mnogo duguje nizu prethodnih inicijativa. Iako formalno prvi u zamišljenom nizu kolokvija, „U početku bijaše *De administrando imperio*“ u tom smislu ima brojne predšasnike. Osim što se upisuje u dugu tradiciju bavljenja Porfirogenetom kao izvorom za najraniju hrvatsku povijest, može smatrati direktnim nasljednikom znanstvenog skupa „Hrvatsko rano srednjovjekovlje između tradicionalizma i suvremenih pristupa“ održanog 16. siječnja 2009. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, koji se, iako nije bio tako „kršten“ može tematski i konceptualno smatrati „nultim“ u nizu *Colloquia*. Konačno, 20. studenoga 2009. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu održan je i okrugli stolu „Historijska znanost prije i poslije postmoderne“. Iako tematski bez direktne veze s istraživanjem djela Konstantina VII. Porfirogeneta, taj je skup okupio više domaćih medievista te je svojom atmosferom otvorene rasprave neposredno nadahnuo ideju pokretanje *Colloquia*. Na simboličkoj razini – organiziranje oba skupa – prvog s tom nakanom, drugog vjerojatno slučajno – poklopilo se s dvadesetom obljetnicom održavanje, za izučavanje hrvatske ranosrednjovjekovne povijesti vrlo značajnog, skupa „Etnogeneza Hrvata“ održanog u siječnju 1989.

Skup „Etnogeneza Hrvata“, održan u predvečerje velikih društvenih i političkih promjena, izazvao je očekivano velik interes i potaknuo različita očekivanja.³ U znanstvenom smislu skup je sjajno oslikao stanje istraživanja teme o kojoj se mnogo – iako ne i na osobito usredotočen način – pisalo tijekom druge polovice 20. stoljeća. Naime, pitanje „podrijetla i doseljavanje Hrvata“ od nastanka moderne nacionalne historiografije, nema sumnje, ubraja se u ključne teme bavljenja hrvatskom ranosrednjovjekovnom prošlošću. Danas se s odmakom od dva desetljeća može reći da je skup – uz nekoliko do tad neuobičajenih tumačenja poput onih M. Suića ili L. Margetića, pa i sramežljivu pojavu tada novih modela tumačenja „etnogeneze“⁴ – pokazao znatan metodološki konzervativizam, kao i očit manjak

² Program skupa nalazi se u Dodatku na kraju članka. Za prikaz skupa vidi: BALI 2010.

³ Skup „Etnogeneza Hrvata“ na više je načina obilježio razdjelnicu – održan povodom 125. obljetnice postojanja Odsjeka za povijest, sazvan je godinu dan nakon smrti velike hrvatske povjesničarke Nade Klaić i konačno održan u godini tzv. „jogurt-revolucije“. Za pregled izlaganja i sadržaj radova vidi BUDAK 1995a. S obzirom na percepciju „aktualnosti teme“, zanimljivo je da je izvan znanstvenih krugova skup ponegdje bio doživljen kao razočaranje (BUDAK 2009).

⁴ Usp. osobito POHL 1995 i WOLFRAM 1995. Od „domaćih“ izlagača primjer teorijski osviještene pozicije kao i iz nje proizlazećih zaključaka pokazao je S. Čirković, ograđujući se od

teorijske refleksije u disciplinama koje su bile uključene u istraživanje hrvatskoga ranog srednjovjekovlja.⁵ Te su slabosti – ako se radi o slabostima – u okolnostima stanja domaće historiografije početkom 1989. uvelike razumljive.⁶ Međutim, usprkos tome, može se reći da je taj skup (svojom zaslugom ili bez nje) ipak označio početak novog razdoblja istraživanja najranije hrvatske povijesti. Prije svega, označio je – ako ne i sam potaknuo – određen pomak u istraživanja spisa *De administrando imperio* (dalje *DAI*) kao ključnog pisanog izvora za istraživanje procesa oblikovanja Hrvata kao političkog i etničkog subjekta.⁷ Naime, već je i površan pregled naslova izlaganja, odnosno objavljenih radova toga skupa, dovoljan da se uoči da je u žarištu interesa bio upravo Porfirogenetov spis.

Intenzivno zanimanje hrvatske historiografije (i drugih nacionalnih historiografija) za *DAI* je razumljivo, no može se reći da ono, usprkos mnogim izrazito vrijednim doprinosima, još uvijek iščekuje temeljitu refleksiju – ponajprije prosudbu teorijskih i ideoloških pretpostavki koje su utjecale na njegovo istraživanje, te uloge samog spisa u oblikovanju „južnoslavenskih“ nacionalnih povjesnica. Prethodno navedeni skupovi, predšasnici niza *Colloquia*, jasno pokazuju postupan porast osjetljivosti za tu problematiku, kao i uočljivo „otvaranje“ prema strujanjima u međunarodnoj historiografiji. Pokušavajući smjestiti, u sjeni skupa „Etnogeneza Hrvata“, rezultate skupa „U početku bijaše *De administrando imperio*“ u taj kontekst, valja ponaj-

---

pojma etnogeneza i pozivajući na važnost uočavanja i proučavanje socijalnih procesa koji se sudjelovali u oblikovanju ranosrednjovjekovnih identiteta (usp. ĆIRKOVIĆ 1995).

⁵ BUDAK 2009.

⁶ Usp. BUDAK 2004; VEDRIŠ 2009.

⁷ Osim već navedenih radova dvojice autora „bečke škole“ koji su domaću znanstvenu javnost upoznali sa svojim shvaćanjima razmatrane problematike, na skupu je jasno artikuliran i drugi značajan smjer u tumačenju rane hrvatske etnogeneze s naglaskom na vrednovanje elemenata kontinuiteta i dovođenja u pitanje samog „koncepta o doseljenju“. Naime, tom je prilikom M. Suić (tada još bez poznavanja rezultata genetskih istraživanja) pozvao na pomak težišta istraživanja s „dolaska“ na istraživanje problema „procesu oblikovanja“. Za sudbinu te „kontinuitetske pozicije“ vjerojatno je znakovito da se u godini održavanja skupa pojavilo i prvo izdanje knjige I. Mužića „Podrijetlo Hrvata“ (popraćeno Suićevim blagonaklonim predgovorom), u kojoj je autor upozorio na presudnu važnost kontinuiteta u procesu hrvatske „etnogeneze“ pri tom često nezgrapno inzistirajući na „autohtonosti“ (MUŽIĆ 1989). Iako će se iz perspektive kritičara Mužićeva rada to učiniti paradoksalnim (ili u najmanju ruku iritantnim), no čini se da suvremeni trendovi u istraživanju problema identiteta u „postrimskom svijetu“ donekle afirmiraju dio njegovih stavova. O tome možda najbolje svjedoči objavljivanje Mužićeva teksta u petrogradskom časopisu *Studia Slavica et Balcanica Petropolitana* posvećenom problemu podrijetla Slavena u novijoj historiografiji (usp. MUŽIĆ 2008) te činjenica da je predgovor njegovoj novijoj knjizi (MUŽIĆ 2006) napisao D. Dzino (DZINO 2006), nekadašnji student stručnjaka za problem etnogeneze A. Gilleta, i osoba nedvojbeno upućena u stanje istraživanja problema ranosrednjovjekovnih identiteta. Za detaljnu razradu tom prigodom naznačenih teza vidi: DZINO 2008, DZINO 2009 te DZINO 2010. Odnos između spomenutih autora i njihovih tekstova (ponajprije iz perspektive poredbe njihove metodologije), kao i prosudba njihovih teza svakako zaslužuju više pažnje no što im je ovdje moguće pokloniti.

prije uočiti da je posljednji održan u okolnostima znatno drugačijim od onih 1989. godine. Osim značajnih društvenih i političkih promjena koje su tijekom protekla dva desetljeća umnogome promijenile okolnosti i pretpostavke proučavanja Porfirogenetova djela, utjecaji živahnog vrenja u društvenim znanostima druge polovice 20. stoljeća vidljivo su počeli utjecati i na hrvatsku historiografiju. Uzevši sve to u obzir, zaista se može ustvrditi da je 2010. godine „temeljna teorijska podloga istraživanja DAI velikim dijelom bitno drugačija“ nego 1989.⁸

Bez obzira na mišljenje o tome jesu li se tijekom posljednjih dvadesetak godina stvari generalno popravile ili pokvarile⁹, ono što mi se čini očitim doprinosom struci jest pojava značajnije metodološke heterogenosti u istraživanju tradicionalnih problema hrvatske medievistike.¹⁰ U svakome slučaju usudio bih se utvrditi da je skup „U početku bijaše *De administrando imperio*“ – iako na „malom uzorku“ odabranih pitanja – uspio „osvijetliti neke aspekte „prijedenog puta“, no ujedno i upozoriti na nove (ili pak zaboravljene) mogućnosti tumačenja te nove probleme koji iz njih proizlaze.

Za organizatore skupa izvor zadovoljstva leži i u činjenici da su se na skupu, vjerojatno prvi put nakon 1989. u Zagrebu okupili stručnjaci iz susjednih država što je skupu dalo karakter „regionalne međunarodnosti“. Nazočnost kolege iz Budimpešte, kolega iz Beograda te predstavnika hrvatske „akademske dijaspor“ podsjetila je na plodonosnost smještanja problema „nacionalne povijesti“ u njihov širi regionalni i poredbeni kontekst. Ne treba naglašavati da se, osobito u istraživanju ranoga srednjeg vijeka, radi o nužnosti. Ambijent takove diskusije pokazao se osvježavajućim i u intelektualnom smislu poticajnim te organizatorima ostaje predloškom za buduće *Colloquia*.

Konačno, usudio bih se reći da su usmena izlaganja, kao i na trenutke živahna rasprava, u potpunosti ispunile želje i očekivanja organizatora da prvi *Colloquium* okupi nekoliko iskusnih i nekoliko mlađih istraživača (različitih stavova i uvjerenja) kako bi u duhu otvorene i kolegijalne kritičnosti propitali stanje istraživanja odabranih ulomaka Porfirogenetova spisa te ponudili svoje viđenje njihova rješavanja. Koliko je prvi *Colloquium* u tome uspio, mogli su prosuditi ponajprije

⁸ BUDAK 2009.

⁹ Kao što je rasprava pokazala, čini se da o tom pitanju ne postoji konsenzus među domaćim stručnjacima. Odgovor na pitanje „Je li u struci premalo ili previše teorije?“ također i dalje umnogome ovisi o pojedinačnoj prosudbi.

¹⁰ Pri tome ponajprije mislim na promjenu temeljnih odnosa prema tekstu DAI, odnosno na postupno iščezavanje utvrđenih pozicija s kojih su se autori, po mojem sudu beskorisno, iscrpljivali u dokazivanju pojedinih pretpostavki unutar u biti homogene i monolitne paradigme. Pri tome ponajprije mislim na rasprave poput one o „točnom vremenu“ dolaska Hrvata, koje se iz današnje perspektive čine naivnima.

sudionici i slušatelji skupa, a na temelju ovdje prikupljenih radova ta se prilika posredno pruža i čitateljima *Radova*.

2. „*Something old, something new*“: De administrando imperio između tradicionalizma i suvremenih pristupa

Prilikom priređivanja tekstova za ovaj tematski blok *Radova*, postalo je očito da sva izlaganja neće, uglavnom iz tehničkih razloga, moći biti priređena za tisak. No, već i naslovi osam odabranih tekstova (od ukupno trinaest na skupu pročitanih izlaganja) jasno odražavaju raznolikost pristupa. Naime, izbor čine radovi dvojice klasičnih filologa (Lončar i Džino), dvojice arheologa (Takács i Bilogrivić), jednog povjesničara umjetnosti (Basić) te trojice povjesničara (Ančić, Živković i Komatina). Iako formalne kvalifikacije, dakako, ne iscrpljuju sva područja interesa i kompetencije autora, no već i njihove akademske afilijacije nagovještaju različitost njihova pristupa razmatranoj problematici.

Tematska i metodološka raznolikost pristupa pozvanih autora odražava, sasvim izvjesno, različito disciplinsko zaleđe izlagača kao i njihovu ukorijenjenost u vlastitim akademskim tradicijama, no ona je uvelike i rezultat autorskog odabira putova i metoda istraživanja. Stoga raznovrsnost pristupa i zaključaka, očitih i u pisanom obliku izlaganja, nisu u ovome slučaju tek plod nemarnosti priređivača – uredničke intervencije svjesno su svedene na najmanju moguću mjeru upravo da bi se sačuvao duh rasprave.

Nastojeći smjestiti skupljene radove između tradicija iz kojih su izrasli i suvremenih tendencija u bavljenju Konstantinom VII. Porfirogenetom i njegovim djelom, na tragu spomenutih skupova, čini mi se prikladnim postaviti dva pitanja: „U kakvom su odnosu ta novija shvaćanja spram prethodnih istraživanja?“ te „U kakvom su odnosu spram suvremenih istraživanja Porfirogenetova djela?“ Da bi se odgovorilo na prvo pitanje – trebalo bi najprije vrednovati tradiciju istraživanja u domaćoj historiografiji. No, polazeći od stanja istraživanja Porfirogenetova djela – pa čak i njegovog uskog segmenta koji se odnosi na prostor nekadašnje rimske Dalmacije – istraživača s pravom obuzima rezignacija. Ne treba posebno naglašavati, kao što mnogi autori uočavaju u svojim uvodnim razmatranjima, da se već i u okvirima hrvatske historiografije literatura umnožila gotovo do nepreglednosti. Stoga dati pregled literature kao i mjerodavno mišljenje o njoj uvelike nadilazi okvire ovakvog predgovora.¹¹

¹¹ Umjesto opsežnog pregleda literature, ovdje upućujem tek na nekoliko radova koji donose preglede dotadašnje literature o Porfirogenetu u domaćoj historiografiji druge polovice 20. st.: KLAJČIĆ 1985, LONČAR 1992; LONČAR 2002b; ŠVAB 1995; MARGETIĆ 2002.

No, imajući u vidu to mnoštvo naslova, autora i teza moguće je gornje pitanje preoblikovati i zapitati se: koliko su uopće mnogobrojni radovi starijih autora, čija se dostignuća u ovih osam radova ponegdje – i mahom *implicite* – s pravom propituju, danas relevantni za čitanje Porfirogenetova djela? Mnogi među njima bez sumnje zaslužuju da i dalje budu čitani i navođeni. Međutim, nemoguće je ne uočiti u kojoj se mjeri promijenila „temeljna epistemološka konfiguracija“ unutar suvremene historiografije, pa čak i unutar tradicionalno konzervativne discipline bizantinistike, u odnosu na vrijeme kad je velik dio tih radova napisan. U tom smislu ovdje prikupljeni radovi – u mnogim svojim aspektima – s jedne strane, podsjećaju na put koji je „struka prevalila“ tijekom proteklih nekoliko desetljeća, no, s druge strane, ukazuju i na raspon različitih „mogućnosti čitanja“ Porfirogeneta danas. Od radova čvrsto ukotvljenih u tradicionalnu historiografsku hermeneutiku (reklo bi se metodološki „konzervativnih“) pa do radova koji se mogu okrstiti postmodernističkim – osam odabranih tekstova očituju zamjetnu raznolikost mogućih smjerova daljeg istraživanja. U svakom slučaju, kako god vrednovali nastojanja i vrijednost postignuća starije historiografije, čini mi se očitim da je – bez razumijevanja povijesti istraživanja, kao i bez razumijevanja tradicija iz kojih autori dolaze, teško razumjeti i njihovu relevantnost.

Polazeći ponajprije od različitih žarišta zanimanja i pristupa autora, odnosno njihova prihvaćanja različitih epistemoloških i metodoloških postavki, čini mi se da je priređene tekstove (svjesno pri tome riskirajući određenu uredničku preuzetnost) moguće podijeliti u tri skupine.

Prvu skupinu radova – u čijem se žarištu nalazi DAI kao polazište za tumačenje prvenstveno arheološke građe (podsjećajući pri tome i na problem relevantnosti poznavanja iste građe za tumačenje Porfirogenetova spisa!) – čine dva pregledna rada arheologa Gorana Bilogrivića i Miklósa Takácsa. Radom „Čiji kontinuitet? Konstantin Porfirogenet i hrvatska arheologija o razdoblju 7-9. stoljeća“ u obliku pregleda „arheološke historiografije“ G. Bilogrivić propituje odnos suvremene hrvatske arheologije prema izvještaju o doseljavanju Hrvata. Uočavajući činjenicu da gotovo da nema radova hrvatskih arheologa izravno posvećenih DAI, Bilogrivić upozorava na to da među domaćim arheolozima prevladava mišljenje da je DAI uglavnom pouzdan izvor za uspostavljanje „kronologije doseljenja Hrvata“. S obzirom na ključno pitanje – osobito iz perspektive arheologije – vremena „doseljenja Hrvata“, Bilogrivić noviju domaću arheološku literaturu dijeli u dvije skupine. Prema njegovim riječima: „Na jednoj su strani autori koji zastupaju tezu o doseljenu Hrvata u 7. stoljeću, a na drugoj oni koji smatraju da se to dogodilo na samom kraju 8. ili početku 9. stoljeća, dok bi se u 7. stoljeću bili doselili samo Slaveni.“ Povezujući začetke tog razmimoilaženja sa znamenitim radom L. Margetića iz 1977.¹², Bilogrivić podsjeća na značenje teze o „kasnoj

¹² MARGETIĆ 1977.

doseobi“ u recentnoj historiografiji. Naime, ta je pretpostavka, proistekla iz Margetićeve čitanja Porfirogenetova opisa najranije hrvatske povijesti, „uskrsnula“ krajem 1990-ih u radovima većeg broja arheologa i povjesničara umjetnosti.¹³ Našavši zastupnike i među pojedinim povjesničarima¹⁴ teza je bila promicana nizom dojmljivih publikacija u Hrvatskoj i u inozemstvu¹⁵. Iako je sam Margetić svoje tumačenje naknadno preoblikovao, pa konačno i odbacio¹⁶, teza o doseljenu krajem 8., odnosno početkom 9. stoljeća postala je kao objasnidbeni model dio baštine hrvatske arheologije. Iako je Bilogrivić nalazi kod više autora (Jakšić, Milošević i Rapanić), njeno promicanje prvenstveno (i u najradikalnijem obliku) valja pripisati radu V. Sokola¹⁷. U tom kontekstu, i s obzirom na narav i posljedice „doseljavanja Hrvata“ (odnosno Slavena i Hrvata prema drugačijem shvaćanju) domaće bi se autore, po uzoru na znatno slaviju diskusiju među arheolozima o okolnostima i naravi propasti Rimskog Carstva, moglo podijeliti u „kontinuite“ i „katastrofiste“. I dok bi V. Sokol možda jedini zavrjeđivao titulu posljednjeg, većina autora, kako uočava Bilogrivić, i uz prihvaćanje pretpostavke o doseljenu Hrvata krajem 8. stoljeća, ipak ostaje pri tumačenju kontinuiteta materijalne kulture i pokopavanja između 7. i 9. stoljeća.

Drugi po redu u ovome izboru, članak mađarskog arheologa Miklósa Takácsa „*De administrando imperio* kao izvor za ranu povijest Mađara, kao i o vezama Mađara sa susjednim narodima u 10. stoljeća“ osvjetljava nekoliko desetljeća istraživanja pitanja „doseljenja Mađara“ u mađarskoj historiografiji. Udaljavajući se od usko „hrvatske problematike“, Takács svojim pregledom problematike i historiografije u svjetlu Porfirogenetova djela upozorava na važnost istraživanja šireg regionalnog konteksta hrvatske ranosrednjovjekovne povijesti. Hrvati i njihovi ostali „dalmatinski“ susjedi, ne treba to posebno naglašavati, nisu jedini narodi za čiju povijest Porfirogenet donosi vrijedne podatke. Stoga će Takácsovo izlaganje, iako je u žarištu njegova zanimanja prije svega „etnogeneza“ Mađara, hrvatskom čitatelju biti zanimljivo prvenstveno kao pregled i sažetak relevantne diskusije među mađarskim povjesničarima. Naime, rasprava o mađarskoj „etnogenezi“, koja se na više razina itekako tiče i problematike hrvatskoga ranog srednjovjekovlja, bila je osobito slabo poznata domaćim medievistima tijekom druge polovice 20. stoljeća kad je komunikacija između hrvatskih i mađarskih povjesničara bila svedena na minimum (među ostalim razlozima) zbog jezične zapreke. Rasprava o problemu mađarskog naseljavanja Panonske nizine neposredno dodiruje i drugo

¹³ Iako teza o „dvostrukom doseljavanju“ koja je dopuštala „kasniji dolazak“ Hrvata ustvari i nije nova, vrlo je zanimljiva – možda ponajprije iz perspektive historiografije, odnosno „analize diskursa“ – njena obnova tijekom posljednjeg desetljeća 20. stoljeća.

¹⁴ Npr. ANČIĆ 2000; ANČIĆ 2005.

¹⁵ Usp. npr. JAKŠIĆ – JURKOVIĆ 2000 i BERTELLI – BROGIOLO 2001.

¹⁶ Za razvoj autorova shvaćanja vidi: MARGETIĆ 2001; te MARGETIĆ 2002.

¹⁷ SOKOL 1997; SOKOL 2006.

„vječno“ pitanje mađarske i hrvatske historiografije koje je danas ipak moguće formulirati s manje pristranosti i znatno složenijim objasnidbenim modelima no što je bio slučaj tijekom velikog dijela 20. stoljeća. Prisutnost Takácseva rada u ovom izboru upozorava na potrebu hrvatsko-mađarskog dijaloga o ranosrednjovjekovnoj Panoniji podsjećajući na svu nužnost poredbene i regionalne perspektive u istraživanju Porfirogenetovih „dalmatinskih poglavlja“.

U „drugu skupinu“ usudio bih se smjestiti radove koji se bave Porfirogenetovim tekstom ponajprije kao izvorom povijesnih podataka, radove Ivana Basića, Predraga Komatine i Milenka Lončara. Prvi među njima je rad Ivana Basića „Gradovi obalne Dalmacije u *De administrando imperio*: najstarija povijest Splita u svjetlu dvaju pojmova Konstantina VII. Porfirogeneta” koji – s obzirom na aspekte korištenja Porfirogenetova djela za „tumačenje materijalne kulture“ – ovdje služi kao prikladna prenosnica između prve i druge skupine. Ta studija, s druge strane, metodološki čvrsto usidrenim u dugoj tradiciji filološkog istraživanja Porfirogenetova spisa, otvara problem jezikoslovne raščlambe odabranih ulomaka DAI. U svojem dosadašnjem bavljenju procesom postupne transformacije Dioklecijanove palače u gradsko naselje Basić je dotaknuo razne aspekte tog procesa.¹⁸ Ograničavajući se u ovome radu isključivo na terminološke probleme urbanog nazivlja, autor raščlanjuje nekoliko odabranih pojmova (urbonim *Ἀσπάλαθος* i termin *ἐπισκοπεῖον*). Smještajući njihovo tumačenje u širi kontekst vrednovanja kasnoantičkih izvora i materijalnih nalaza iz Dioklecijanove palače, Basić upozorava na novu mogućnost tumačenja Porfirogenetova opisa ranosrednjovjekovnog Splita. Bez obzira na prihvaćanje ili odbacivanje ponuđena tumačenja, Basićeve pretpostavke podsjećaju na još uvijek neiscrpljen spektar plodonosnih mogućnosti koje spoj filološke i povjesničarsko-umjetničke raščlambe može ponuditi istraživaču najstarije splitske povijesti i Porfirogenetova djela uopće. Štoviše, njegova minuciozna raščlamba podsjetit će pozornog čitatelja i na činjenicu da mnoga mjesta u Porfirogenetovu tekstu – neovisno o „cjelovitom svjetonazorskom usmjerenju“ tog djela (ponekad i mimo „skriivenih nakana autora“) – ipak odražavaju određene ranosrednjovjekovne *realia*. Bez obzira na moguću kritiku slabosti takvog, u biti pozitivističkog, pristupa, upravo njihovo uočavanje, temeljita raščlamba i tumačenje, i dalje – kao što je u završnoj diskusiji naglasio i R. Katičić – ostaju *desiderata* svakog daljeg ozbiljnog istraživanja Porfirogenetova djela.

Na tragu pristupa koji bi se mogao okarakterizirati kao „uzimanje Porfirogenetovih vijesti zaozbiljno“ nalaze se i dva rada posvećena kronologiji rane hrvatske vladarske dinastije. Studija Predraga Komatine „O hronologiji hrvatskih vladara u 31. glavi spisa *De administrando imperio*“, u mnogočemu izdanak tradicije „beogradske bizantiniističke škole“, svojim pristupom Porfirogenetovoj faktografiji podsjeća na više zaboravljenih nedoumica starije hrvatske historiografije.

¹⁸ Usp. npr. Basić 2008.

Autor nekoliko, iz regionalne perspektive, za hrvatsku historiografiju relevantnih radova¹⁹, P. Komatina u ovom radu iznosi intrigantnu mogućnost povezivanja „svetog čovjeka Martina“ spomenutog u 31. poglavlju DAI sa sastavljačem Trpimirove darovnice te propituje tradicionalnu kronologiju hrvatskih vladara spomenutih u 31. poglavlju DAI. Nadalje, na temelju raščlambe odabranih ulomaka iz Porfirogenetova spisa, Komatina iznosi svoje argumente za modifikaciju kronologije hrvatskih vladara na prijelazu 9. i 10. stoljeća. Smještajući vladavinu arhonta Krešimira i Miroslava u razdoblje između 895. i 925. on Krešimira smatra Trpimirovim sinom i bratom Zdeslava i Muncimira, a Miroslava, shodno tome, njegovim sinom i predšasnikom kralja Tomislava. Oslonac takvome rasuđivanju Komatina nalazi prije svega u pretpostavci da je relevantan ulomak teksta bio redigiran prije 926. podupirući svoj stav činjenicom da se u njemu ne spominje hrvatska pobjeda nad Bugarima.

Nastavljajući se na rad P. Komatine slijedi ga, tematski vrlo blizak, rad zadarskog filologa Milenka Lončara, jednog od veterana „srednje generacije“ istraživanja Porfirogenetova opusa vezanog uz najraniju hrvatsku povijest.²⁰ Vjerojatno jedan od najpozvanijih među hrvatskim stručnjacima da sudi o jezičnom sadržaju Porfirogenetova spisa, Lončar u tekstu naslovljenom „Vremenski nesklad između odlomaka 31. poglavlja *De administrando imperio*“ propituje probleme o kojima piše i Komatina. Naime, smatrajući, da se pripovijest o „svetom čovjeku Martinu“ vremenski valja odrediti prema izvoru suvremenom vladaru tj. Krešimiru, Lončar uočava diskrepanciju između dva kriterija određivanja vremena njegove vladavine. Pretpostavljajući na temelju svojih opažanja da je odlomak o odnosima Hrvata i Bugara stariji od Tomislavova vremena, on za razliku od Komatine, ipak ne nalazi sigurno rješenje za datiranje vremena vladavine hrvatskih vladara spomenutih u razmatranom odlomku. Konačno, u mnogome se referirajući na studiju M. Komatine, Lončar mu, uz pohvalu „utemeljenosti i prihvatljivosti“ njegove temeljne teze, upućuje i niz konstruktivnih primjedbi.

Šesti tekst u ovom izboru, članak Tibora Živkovića „Constantine Porphyrogenitus' Source on the Earliest History of the Croats and Serbs“ čini mi se prikladnim smjestiti na razmeđu između druge i treće skupine radova. Naime, iako bi ga po najprije zbog pretpostavki i zaključaka teško bilo okrstiti tradicionalnim u pristupu, Živkovićev tekst – s obzirom na temeljne istraživačke premise – ipak ne dopušta ni da ga se okrsti „postmodernim“ poput posljednja dva rada u ovom izboru. U epistemološkom smislu Živkovićeva raščlamba ostaje usidrena u dugoj historiografskoj tradiciji minucioznog čitanja DAI kao povijesnog izvora, no odvažnost njegovih usporedbi, njegova uporaba poredbenog materijala, te osobito njegovi

¹⁹ КОМАТИНА 2010a; КОМАТИНА 2010b.

²⁰ Vidi, među ostalim: LONČAR 1992; LONČAR 2002a; LONČAR 2002b; LONČAR – SERREQI 2008.

zaključci, u mnogočemu ga udaljavaju od njegovih predšasnika.²¹ Živković, naime, predmnijevajući postojanje „izgubljenog izvora“ za sastavljanje 30-36. poglavlja, Porfirogenetov pretpostavljeni tekstualni predložak za „dalmatinski *dossier*“ nalazi u izgubljenom djelu o „pokrštanju Srba i Hrvata“. Pretpostavljajući, naime, da „literarni žanr“ o obraćenjima naroda (*De conversione*) nije postojao u ranosrednjovjekovnom Bizantu – Živković je podrijetlo pretpostavljenog spisa potražio na latinskom Zapadu. Raščlambom odabranih poglavlja DAI Živković upućuje na određen stupanj „jezičnih podudarnosti“ s tekstem *De conversione Bagoariorum et Carantanorum*. Uočene podudarnosti potakle su Živkovića na zaključak da je „Konstantin Porfirogenet koristio podatke koje je preuzeo od anonimnog skupljača koji je, vrlo vjerojatno, djelovao kao visoki dužnosnik Rimske crkve“. Radikalizam u traženju novih rješenja, kao i neki od njegovih zaključaka (npr. o beznačajnosti istraživanja ideologije kao glavnog pokretača, te odbacivanje pretpostavke o kasnijem nastanku 30. poglavlja) u oštroj suprotnosti spram zaključaka drugih autora zastupljenih u ovome tematskom bloku *Radova* (osobito Ančića i Džina), sasvim izvjesno će mu među čitateljima pribaviti – ako je suditi prema reakcijama sudionika skupa – i srdačne simpatije, ali i oštru kritiku.

Konačno, posljednja dva članka u ovome izboru, radovi zadarskog povjesničara Mladena Ančića i asistenta na australskom Macquarie University u Sidneyu, Danijela Džina predstavljaju „drugu polovicu metodološkog spektra“ u ovome tematskom bloku. Jasnije od prethodnih radova odražavajući „postmoderna strujanja“ u historiografiji te naglašavajući ponajprije važnost istraživanja neposrednog kontekstu nastanka, odnosno oblikovanja Porfirogenetova djela, oni pažnju usmjeravaju k uočavanju „mehanizama oblikovanja narativa“, odnosno, Džinovim riječima, „kontekstualnom ocrtavanju ideoloških narativno-diskurzivnih cjelina, čije se konture naziru kroz različita viđenja prošlosti u pripovijestima o dolasku Hrvata“.

Znatno „umjereniji“ u svojoj uporabi elemenata metode tekstualne dekonstrukcije, Ančić u svojem članku „Zamišljanje tradicije: Vrijeme i okolnosti postanka 30. glave djela *De administrando imperio*“ naglašava važnost uočavanja „cjeline, odnosno svrhe i smisla nastanka cjelokupnoga djela“. Upozoravajući na „neke važne činjenice o kojima se dosad nije u literaturi vodilo dovoljno računa“, on pažnju usmjerava na odnos između 29, 30. i 31. poglavlja. Polazeći od pretpostavke da su „dijelovi cjeline koju nazivamo *De administrando imperio* plod rada različitih autora“ Ančić uočava sadržajne (pa i svjetonazorske) diskrepancije između

²¹ Tibor Živković je tijekom posljednjih je nekoliko godina objavio veći broj radova direktno relevantnih za izučavanje Porfirogenetova djela iz perspektive hrvatske ranosrednjovjekovne povijesti. S obzirom na to da su relativno slabo poznati hrvatskim povjesničarima – navodim ovdje neke od njih – prvenstveno kao poticaj na njihovo iščitavanje i prosudbu: ŽIVKOVIĆ 2005; ŽIVKOVIĆ 2006; ŽIVKOVIĆ 2007; ŽIVKOVIĆ 2008a. Dio Živkovićevih radova prikupljen je u engleskom prijevodu u: ŽIVKOVIĆ 2008b.

uočenih „autorskih cjelina” te naglašava kontraste između sadržaja 29. i 31. u odnosu na tekst 30. poglavlja. Kao rezultat takvog postupka, u svjetlu njegova tumačenja, pojavljuju se „uvjerljivi zaključci o vremenu i okolnostima nastanka 30. glave”. Iznoseći niz argumenata u prilog pretpostavke o naknadnom nastanku 30. poglavlja, Ančić usredotočuje svoj interes na tu, „treću i po postanku najmlađu cjelinu“ Porfirogenetova „dalmatinskog *dossiera*“. Kao zaključak, njen nastanak i sadržaj povezuje „s novim sklopom odnosa bizantskoga dvora i hrvatskih vladara od vremena vladavine kralja Držislava u posljednjoj četvrtini 10. stoljeća.“

Polazeći od načelnih postavki donekle srodnih Ančićevima, D. Džino u svojem izlaganju „Pričam ti priču: ideološko-narativni diskursi o dolasku Hrvata u *De administrando imperio*“ ide i „korak dalje“. ²² Naime, uočavajući u Porfirogenetovu djelu „bizantinski kolonijalni narativ“, Džino promatra DAI prvenstveno kao spis koji „žanrovski i pragmatično funkcionira kao oruđe bizantinske diplomacije“ te za njega DAI „nije djelo što istražuje prošlost“ te su shodno tome „historiografska ‘istinitost’ i ‘laž’ potpuno nebitni za njegovog autora čiji glavni interes leži u političkoj arhitekturi njegove sadašnjosti 10. stoljeća“. Takav stav, primijenjen na raščlambu triju pripovijesti o dolasku Hrvata sačuvanih u 29, 30. i 31. poglavlju, očekivano navodi autora na radikalno propitivanje mnogih uvriježenih pretpostavki glede mogućnosti njihove uporabe kao povijesnih izvora (stoga i ne čudi što se upravo Džinovo izlaganje našlo na meti oštire kritike dijela sudionika skupa). Konačno, valja naglasiti da, ne odbacujući ipak u potpunosti postojanje „zrnaca povijesne zbilje u pri-povijestima o dolasku Hrvata“, Džino osobito naglašava problem njihova uočavanja, odnosno „izdvajanja iz različitih identitetsko-narativnih diskursa i sjećanja na prošlost u koje su utkani“.

Završivši ovaj sažet pregled radova, čini se da bi se kao središnji problem pristupu Porfirogenetova djela moglo postaviti pitanje: Je li važnije uočiti i poznavati okolnosti nastanka spisa kako bi se mogle razotkriti više ili manje skrivene nakanе njegova autora i uočiti mehanizmi konstruiranja tog spisa kao kolonijalnog narativa, ili je pak razboritije poći od tumačenja pojedinih riječi i njihova smisla, odnosno poznatih povijesnih činjenica o kojim spis govori, a koji su posvjedočeni i u drugim izvorima (npr. arheološkim)? Smatrajući pristupe svih zastupljenih autora legitimnima – nemoguće je ipak ne uočiti očita nesuglasja, pa i potpuna razmimoilaženja u njihovim zaključcima. ²³ No, smatrajući se u službi urednika

²² Za temeljitije izlaganje Džinovih stavova prema srodnoj problematici vidi: DZINO 2006; DZINO 2008; DZINO 2009; DZINO 2010.

²³ Da upozorim na vjerojatno najuočljiviji primjer. Zaključak T. Živkovića da bi „isprazna diskusija o ‘ideologiji’ Konstantina Porfirogeneta, kao glavnom pokretaču pristupa povijesti Južnih Slavena, trebala konačno utihnuti“ stoji upravo u oštroj suprotnosti spram onoga na što pozivaju Ančić i Džino. Srodno tome i Živkovićev zaključak da bi „još jedna neplodna diskusija“ – ona o naknadnom postanku 30. poglavlja – „trebala biti okončana“, sasvim izvjesno će u među mnogim hrvatskim povjesničarima izazvati upravo suprotan učinak.

prije svega zaduženim „uskладiti“ prikupljene tekstove – ostaje mi tek prepustiti čitatelju da sam prosudi koliko odabrani pristupi, odnosno iz njih proizlazeća zapažanja i zaključci pridonose razumijevanju Porfirogenetova djela.

Odupirući se napasti da dadnem prednost ovome ili onome pristupu, postupku ili zaključku želio bih ipak upozoriti na ono što smatram očitim doprinosom istraživanju Porfirogenetova spisa. Ponajprije, kao jedan od organizatora skupa i urednik predstavljenog tematskog bloka, s osobitim zadovoljstvom uočavam više primjera međusobnog referiranja – koje, nadam se, nije tek uspomena na kolegijalnu atmosferu skupa već svjedoče i o razmjeni misli, onoj plodonosnoj suradnji – čak i u neslaganju. Željena kultura dijaloga, dakako, ne uključuje nikakvo slaganje pod svaku cijenu. Izlaganja priređena u pisanom obliku – sa svom diskreциjom autorskog procesa donekle lišenog obzira koje fizička nazočnost subesjednika htjeli-ne htjeli potiče – možda će to pokazati čak i jasnije nego usmena izlaganja.

No, vraćajući se time nakanama u pozadini skupa – čini mi se da upravo uočena raznolikost ukazuje na to koliko mogućnosti tumačenja dopušta i kakve se sve perspektive otvaraju (odnosno zatvaraju) u daljnjem istraživanju Porfirogenetova „dalmatinskog *dossiera*“. Predstavljeni se radovi, s jedne strane, u mnogome uklapaju u dugotrajnu tradiciju istraživanja Porfirogenetova djela, no, s druge strane, može se reći da donose i određene novosti. Studija I. Basića, na primjer, podsjeća na svu relevantnost temeljitog iščitavanja mogućeg pojedinih Porfirogenetovih riječi – u svjetlu šireg materijalnog konteksta predmeta Porfirogenetova opisa. Srodno tome, pristup P. Komatine, čvrsto usidren u tradiciji „beogradske bizantiniističke škole“ čija su novija dostignuća bila vrlo slabo poznata hrvatskoj akademskoj zajednici tijekom proteklih dvadesetak godina, podsjeća na izdržljivost te historiografske tradicije. S druge strane, Džinov „spoznajni skepticizam“ jasno odražava odjek „jezičnog obrata“ koji, koliko god polako, postupno dodiruje i obale hrvatske historiografije.

S obzirom na rečeno, smatram da radovi prikupljeni u ovome tematskom bloku *Radova Zavoda za hrvatsku povijest* bez sumnje predstavljaju vrijedan prilog istraživanju Porfirogenetova djela kao izvora za najraniju hrvatsku povijesti – prvenstveno u kontekstu hrvatske historiografije. No, pitanje koje bih ovdje još želio postaviti jest: „Koliko su – i jesu li – ti radovi relevantni za istraživanje Porfirogenetova djela općenito, odnosno – u kakvom odnosu stoje spram međunarodnog istraživanja i proučavanja DAI?“. Stoga bih se, u posljednjoj točki, želio osvrnuti i na nekoliko aspekata stanja istraživanja DAI (i drugih literarnih proizvoda dvorske kulture koji su do nas dospjeli pod imenom cara Konstantina VII. Porfirogeneta), te – gotovo u obliku natuknica – postaviti pitanje moguće relevantnosti „mjesnog znanja“ (što proizvodi domaće historiografije uvelike jesu) za širu znanstvenu percepciju Porfirogenetova djela.

3. De administrando imperio i Hrvati: između središta i periferije

Kako bi se odgovorilo na gore postavljeno pitanje – u sažetom razmatranju stanja istraživanja Porfirogenetova djela prikladnom polaznom točkom čini se upozoriti na veliki bizantinistički skup posvećen „Porfirogenetu i njegovom dobu“, održan od 12. do 14. studenoga 2009. u Budimpešti.²⁴ Ponajprije, izbor teme i popis uglednih stručnjaka okupljenih na tome skupu bili bi za sebe dovoljan razlog da se skup proglasi bizantinističkim „dogadjem godine“. Također, može se reći da su izlaganja i rasprave uglavnom i opravdali tu laskavu titulu. Pored uobičajenih i korisnih pregleda iz perspektive uglednih stručnjaka²⁵ na skupu je bilo pročitano i nekoliko izlaganja neposredno relevantnih za hrvatsku povijest.²⁶

Osobito vrijednim čini mi se činjenica da je tom prigodom bio predstavljen i čitav niz rezultata novih istraživanja koja će u nadolazećem vremenu zasigurno utjecati na smjer kretanja istraživanja Porfirogenetova djela. Tako je, na primjer, mađarski filolog András Németh (da se zadržim tek na radovima s očitom relevantnošću za našu temu), na primjeru zagonetnih i manje istraživanih Porfirogenetovih *Excerpta*, pokazao je važnost temeljitog istraživanja kulturnog okružja i fizičkog konteksta nastanka velikih djela „porfirogenetske tradicije“.²⁷ Posljednje naglašavam prvenstveno zbog činjenice da je, po mojem sudu, upravo nepoznavanje šireg konteksta razumijevanja porfirogenetske tradicije vjerojatno glavni nedostatak domaće tradicije bavljenja Porfirogenetovim djelom (barem nakon Drugog svjetskog rata). Pitanje koje proizlazi iz tog opažanja moglo bi se sažeti u dvije stavke: kako domaća istraživačka zajednica može profitirati od uključivanja u svjetske tijekove, odnosno – kako (i može li) „velika istraživačka zajednica“ imati koristi od konkretne regionalne, „dalmatinske“ ili „hrvatske perspektive“?

²⁴ „Centre and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennitos. An international symposium in memory of Professor Gyula Moravcsik (1892–1972). From *De ceremoniis* to *De administrando imperio*.“ Koristim ovdje priliku da zahvalim organizatorima na mogućnosti da sudjelujem na tome skupu. Osobito zahvaljujem Réki Forrai na ustupljenom pisanom materijalu i drugim oblicima kolegijalne pomoći.

²⁵ Takvi su poglavito radovi: Paula Magdalina „Life at the centre: the material, social and cultural environment of tenth-century Constantinople“; A. Markopoulou „Constantine VII Porphyrogennetos and the Macedonian dynasty in contemporary and modern historiography“, te Petera Schreiner „Konstantin Porphyrogennetos. Person und Werk im Wandel der Zeiten“.

²⁶ Od neposredne relevantnosti za domaću historiografiju svakako su izlaganja Nevena Budaka „Croatia and Byzantium in the tenth century“; (neodržano) izlaganje Ljubomira Maksimovića, „Constantine VII and the past of the Serbs: on the genesis of *De administrando imperio*, chapter 32“; te (u nešto manjoj mjeri) Daniela Ziemanna „Constantine Porphyrogennetos and the Bulgarians“.

²⁷ András Németh, „A database for reconceiving imperial ideology? Constantine VII Porphyrogennetos and his excerpts“. Izlaganje isječak je iz Némethove nedavno obranjene disertacije pod naslovom „Imperial systematization of the past: emperor Constantine VII and his historical excerpts“. Tekst disertacije dostupan je u elektronskoj bazi doktorskih disertacija Srednjoeuropskog sveučilišta u Budimpešti (<http://www.library.ceu.hu/ETD.html>).

Tim se pitanjima može, na simboličkoj razini, pristupiti propitujući odnos između velikog međunarodnog skupa poput onog održanog u Budimpešti i malog kolokvija poput ovog zagrebačkog. Ta usporedba, kristalizirana u čitavom nizu pojedinačnih problema upućuje prema pitanju kakav jest i kakav bi trebao/mogao biti odnos između „mjesnog znanja“ iz perspektive „znanstvene provincije“ i „panoramske slike“ iz perspektive velikih znanstvenih središta. Ostajući pri Porfirogenetu i DAI, odnos periferije i središta – da posudim pojmove iz naslova budimpeštanskog skupa – moguće je shvatiti dvoznačno. Na jednoj razini, onoj povijesnoj, mjesno je znanje, znanje informatora i njihovih izvora na ovaj ili onaj način posredovano „središnjem uredu za prikupljanje podataka“ na carskome dvoru u Carigradu. Preslikavajući model na današnju suvremenu razinu, „mjesno znanje“ predstavljaju lokalne (nacionalne) historiografije, dok su središta znanstvene institucije, današnja žarišta istraživanja Porfirogenetova djela. Kakav je dakle odnos između centra i periferije na tim dvjema ravnima i kakav je odnos između tih ravni?

U svojim radovima M. Ančić i D. Džino opravdano upozoravaju na nužnost razumijevanja „organiziranja znanja“ iz perspektive središta. Naime, neupitno je da razumijevanje političke ideologije i pozicije Carigrada u kojem se ta ideologija oblikuje i najjasnije manifestira uvelike rasvjetljava probleme s kojima se susrećemo nastojeći čitati DAI kao „prvorazredan“ ili „vjerodostojan“ izvor za mjesne prilike u ranosrednjovjekovnoj Dalmaciji. No, doprinosi li – u obrnutom smjeru – poznavanje mjesnih prilika razumijevanju onoga što se događa u Carigradu? Izlaganje N. Budaka na skupu u Budimpešti, kao i interes koje je ono pobudilo među nazočnim stručnjacima, jasno je pokazalo koliko „mjesno znanje“ (na obje razine) može biti relevantno za oblikovanje „šire slike“.

No, da se zadržim kod iznesene analogije – ranosrednjovjekovno mjesno znanje – usprkos za nas gotovo neprobojnom sloju uredničkog oblikovanja Porfirogenetova izvještaja – očito je ipak (barem donekle) prisutno u dijelu spisa koji se tiče Dalmacije. Analogno tome, na razini današnje historiografije – suvremeno mjesno znanje (koje uključuje temeljitije poznavanje arheološkog materijala, neposredan geografski kontekst, mjesne izvore i znanstvene diskusije tako često nepoznate široj znanstvenoj javnosti i sl.) – čini se potencijalno relevantnim resursom dobro uklopivim u oblikovanje „šire slike“. Pa, ipak, ponekad se čini da postoji zazor od pripuštanja nekih oblika takvog mjesnog znanja u „veliku znanstvenu arenu“.²⁸ Nije, dakako, ništa novo ili pak neobično da se i danas, kao i u Porfirogenetovo vrijeme između središta i periferije uspostavljaju određeni odnosi moći. Središte moći – ponajprije kao mjesto kontrole nad informacijama i resursima i čuvar određene ideologije – filtrira podatke i prilagođava ih svojim potrebama. Stoga i ne

²⁸ Za ilustraciju onoga što pod time mislim, poslužiti će sljedeća zgoda. Kad sam spomenuo da bih volio organizirati skup i zatražiti međunarodnu potporu za priređivanje zbornika – jedan me kolega, sudionik skupa u Budimpešti, dobronamjerno upozorio na to da je takva ideja „nacionalistička“ i da ću za takav projekt kod konkretnih znanstvenih institucija vrlo teško dobiti podršku.

čudi da u određenim suvremenim istraživačkim središtima postoji određeni zazor od istraživanja DAI iz perspektive nacionalnih historiografija. I ne bez razloga, naravno. Političko-svjetonazorske deformacije, koje je proces oblikovanja nacija u 19. stoljeću kroz izgradnju institucija i postavljanje okvira i smjera istraživanju upisao u istraživanje ranosrednjovjekovnih stvarnosti, a čemu su se tijekom 20. stoljeća opsežno pridružili različiti ideološki sustavi propisujući „ispravne koordinate“ čitanja izvora, jednostavno se ne smiju previdjeti. No, ipak, čini mi se da je početkom 21. stoljeća opravdano postaviti pitanje statusa i relevantnosti mjesnog znanja koje nije nužno provincijalno, partikularističko, opterećeno nacionalizmom i kao takvo „teško upotrebljivo“.

Sasvim je izvjesno da će i moderni zbornici skupova o Porfirogenetu – poput velikih Porfirogenetovih kompilacija prije više od tisuću godina – umnogome odražavati prvenstveno nakane urednika u okvirima trenutačno prihvatljivih paradigmi. No ostaje činjenica da će *dissenting voices* ponovno – poput ranosrednjovjekovnih *realia* koji proviruju iz Porfirogenetova ideološkog diskursa – pozivati na propitivanje „prihvaćene šire slike“. Štoviše, rekao bih da upravo veliki znanstveni skupovi poput konferencije u Budimpešti potvrđuju uvjerenje da „mjesno znanje“ ne samo da može umnogome pridonijeti razumijevanju šire slike već da bi ono moralo postati neizostavan dio stvaranja potpunije slike o određenom povijesnom razdoblju. Ostajući pri „Porfirogenetu“, sama zamisao spomenutog skupa odnosno ključni teorijski okviri budimpeštanske konferencije (koncept „centra, provincije i periferije“ kao i „teorija cirkulacije“) snažno naglašavaju važnost upravo te dvosmjernosti.²⁹ No, uz taj metodološki pozitivan i nadahnjujući poticaj, želio bih tek upozoriti i na određeni „negativan poticaj“. Naime, više izlaganja uglednih stručnjaka pokazalo je i drugu (potencijalno također poticajnu) dimenziju velikih istraživačkih tradicija – naime određenu krhkost „velikih ideja“ primijenjenih na „mjesne prilike“.

Kao što je već naglašeno, nema sumnje da je lokalno znanje – neuklopljeno u širi kontekst istraživanja – opasno „podložno kvarenju“. No, s druge strane, ponekad upravo „neizreciva lakoća generaliziranja“ kojom ugledni stručnjaci s institucionalno učvršćenih visina znanstvenog Olimpa „pokrivaju“ mjesne prilike – također poziva na razmatranje stvari „odozdo“ ili „izvana“ – reklo bi se iz perspektive provincije ili periferije. Upravo u toj „slabojoj“ točki velikih sinteza – vidim i priliku za afirmaciju mjesnih historiografija, odnosno mogućnost dijaloga.

²⁹ Usp. izlaganje jednog od organizatora skupa Nielsa Gaula naslovljeno „A ‘theory of circulation’: centre, province, and periphery in tenth-century Byzantium“. Kao što je autor ujedno i jedan od glavnih organizatora i spiritus movens skupa, u žarištu interesa su tri velike „poučne kompilacije“ sačuvane pod imenom Konstantina VII. Porfirogeneta: *De cerimoniis*; *De thematibus* i *De administrando imperio*. Pristupajući raščlambi tih tekstova i šireg konteksta njihova nastanka – polazeći od važnosti koncepta „kruženja“ (*circulation*) i primjenjujući u istraživanju koncepte „središta, provincije i periferije“ (*centre, province, and periphery*) ideja skupa bila je promatrati „životinje, predmete, ideje i ideologije ‘u pokretu’, odnosno kruženju kroz i između tih istih središta, provinciju i periferiju“.

Nije mi nakana ovdje ponuditi temeljit prikaz mogućih dodirnih točki ili otvorenih problema, no upozorio bih – gotovo u obliku nabačenih opažanja – na nekoliko zanimljivih primjera.

Podsjećajući na zasebnosti 29-36. poglavlja DAI ugledni je oksfordski povjesničar J. Howard-Johnston jezgru DAI (27-46. poglavlje) opisao kao „povijest četiriju različitih diplomatskih arena“ (misleći tu na Italiju, „Balkan“, Pontske stepe i Zakavkazje).³⁰ Uočavajući nadalje „znatnu raznolikost“ u uredničkom tretmanu tih poglavlja, za njega je „balkanski *dossier* najbolje organiziran, s građom predstavljenom u zajedničkom formatu“.³¹ Polazna točka dijaloga (i zanimljiv predmet za „analizu diskursa“ u starijim i postojećim historiografskim tradicijama), mogla bi biti rasprava o tome kako nazvati „južnoslavenska poglavlja“ DAI. Smatrajući Howard-Johnstonov izraz „balkanski *dossier*“ nespretnim odrazom određenog „kolonijalnog diskursa“³² nalazim njegova opažanja vrlo dragocjenima. Naime, njegovo podsjećanje – na tragu starije historiografije – na zajednički karakter poglavlja 29-36. otvara mogućnosti i za raspravu o podrijetlu tog „dalmatinskog *dossiera*“ poput one T. Živkovića. Srodno tome, zaključak o ranijem nastanku određenih ulomaka 31. poglavlja koje iznose Lončar, Komatina (i implicite Živković) podudaraju se sa starijim Jenkinsovim mišljenjem (a koje je nedavno potvrdio i Howard-Johnston) da se kao vrijeme nastanka dijela materijala koji se tiče Italije, Venecije, Dalmacije i dr. može odrediti kraj 9. odnosno sam početak 10. stoljeća.³³ Novost u argumentima navedenih autora – svakako ne bez mogućeg interesa za proučavatelje cjeline spisa jest pokušaj povezivanja toga spisa s mjesnim izvorom tj. Trpimirovom darovnicom (Komatina), ili pak pretpostavka o mogućem zapadnom podrijetlu „dalmatinskog *dossiera*“ (Živković).

Što se pak tiče spominjanog problema prosudbe uloge ideologije u oblikovanju DAI – koju Živković u svojem radu oštro negira, a kojoj Ančić i Džino pridaju središnje mjesto – također je jedna od točaka u kojoj radovi prikupljeni u ovome tematskom broju odražavaju ozbiljne nedoumice prisutne i kod drugih istraživača. Moglo bi se reći da određena nesigurnost u određivanju mjere koju ideologija (ili kakve druge „skrivena nakane“) igraju u završnom oblikovanju DAI proviruje i između redaka i u recentnim radovima uglednih međunarodnih stručnjaka.

Tako je, na primjer, J. Howard-Johnston sasvim izvjesno u pravu kad upozorava na to da u Porfirogenetovu prikazu „strani narodi nisu stereotipizirani, zasebno ili

³⁰ HOWARD-JOHNSTON 2000, 309.

³¹ HOWARD-JOHNSTON 2000, 314.

³² HOWARD-JOHNSTON 2000, 314, doduše, naglašava je „Balkan uglavnom promatran iz perspektive Jadranskog mora i dalmatinske obale“, te se čini – na što upozorava i Ančić u ovome tematskom bloku – da bi sedam poglavlja u pitanju bilo prikladnije nazvati „dalmatinski *dossier*“. Gotovo sav materijal u tim poglavljima tiče se isključivo nekadašnje rimske Dalmacije.

³³ HOWARD-JOHNSTON 2000, 306.

skupno, kao barbari, već pojedinačni narodi sa zasebnim prošlostima“, no teže se složiti s njegovim opažanjem da su ti isti narodi „promatrani i opisani bez ideološke prizme“, štoviše da „pretenzije bizantskih careva (...) koje izviru iz Konstantinovih uvodnih napomena ne igraju ulogu u glavnini teksta.“³⁴ Nasuprot tome F. Curta u recentnom tekstu nedvosmisleno drži da se „opis pokrštavanja Hrvata i Srba može promatrati isključivo kao djelo carske propagande“, te stoga taj opis i nije „opis povijesnog procesa već ideološko ogledalo bizantskih stereotipa i nakana.“³⁵

Nadajući se da ovih nekoliko nabačenih opažanja može poslužiti kao ilustracija prethodno uočenog, ponovit ću još jednom svoje uvjerenje da „velika središta“ imaju potrebe artikuliranog „mjesnog znanja“ – oblikovanog u svjetlu poznavanja šireg konteksta. Vjerujući da ovdje sabrani radovi u većoj ili manjoj mjeri pokazuju pozitivne naznake jednog takvog pomaka u domaćoj historiografiji – nadam se da će njihovo objavljivanje biti barem malen korak u obostrano korisnom povezivanju današnjih „središta i periferija“ izučavanja Porfirogenetova spisa. Nacionalnim je historiografijama svakako potrebno stalno propitivanje vlastite tradicije u svjetlu novijih spoznaja – prvenstveno kao osvježenje koje potiče na diskusiju i budi iz obamrlosti inercije. No, s druge strane, uvjeren sam da i „mikrohistorije“ poput ovdje predstavljenih mogu postati prihvatljiv predložak oblikovanja i predstavljanja malih historiografija. Jer, kao što etiketa ideologije i „carski pečat“ u konačnoj redakciji DAI sasvim izvjesno nisu dovoljni da objasne svaki podatak sačuvan u Porfirogenetovu djelu, mislim da ni velike sinteze suvremene bizantinistike ne mogu pretendirati sveobuhvatnosti bez uvažavanja čitavog niza mikrostudija iz perspektive bizantskih periferija. U praktičnom smislu, poziv je to domaćim stručnjacima na bolje upoznavanje šireg konteksta (teorijskog, metodološkog, ali i poredbenog), no isto tako i pokušaj iskoraka prema inozemnim znanstvenim krugovima kroz afirmaciju „mjesnog znanja“.

Konačno, vraćajući se, na kraju ovog predgovora uspomeni na jednog od domaćih stručnjaka koji je tijekom proteklih nekoliko desetljeća s neiscrpnim elanom pretresao Porfirogenetov izvještaj o najranijoj hrvatskoj povijesti, želio bih podsjetiti na zasluge nedavno preminulog akademika Luje Margetića za istraživanje hrvatskog ranoga srednjovjekovlja. Iako u mnogočemu ni sam nije bio imun na boljke domaće historiografske tradicije, Lujo Margetić je, držeći se svoje krilatice da „znanost napreduje isključivo putem diskusije“, svojim propitivanjem tuđih, ali i vlastitih stavova dao velik doprinos stvaranju ozračja konstruktivne kritičnosti u istraživanju Porfirogenetova djela unutar hrvatske historiografije. Stoga zaokružujući time ova uvodna razmatranja povodom prvog u niz *Colloquia Mediaevalia Croatica* – uz pristanak svih u ovome tematskom bloku zastupljenih autora – njegovoj uspomeni posvećujem ovaj *dossier*.

³⁴ HOWARD-JOHNSTON 2000, 305.

³⁵ CURTA 2010, 134-135.

Bibliografija

- ALIMOV, Denis (2008), "Переселение" и "крещение": к проблеме формирования хорватской этничности в Далмации, *Studia Slavica et Balcanica Petropolitana*, 2/4 (2008), 94-116.
- ANČIĆ, Mladen (2000), Hrvatska u karolinško doba, u: JAKŠIĆ – JURKOVIĆ 2000, 70-103.
- ANČIĆ, Mladen (2005), Lombard and Frankish influences in the Formation of the Croatian Dukedom, u: *L'Adriatico dalla tarda antichità all'età carolingia. Atti del convegno di studio Brescia 11-13 ottobre 2001*, ur. Giampietro Brogiolo e Paolo Delogu, Firenze: Insegna del Giglio, 213-228.
- ANČIĆ, Mladen (2008), Predgovor. Kako danas čitati studije Franje Račkog, u: Franjo Rački, *Nutarnje stanje Hrvatske prije XII stoljeća*, Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, vii-xxx.
- BALI, Tomislav (2010), Međunarodni znanstveni skup „U početku bijaše *De administrando imperio*: Konstantin Porfirogenet i percepcije najranije hrvatske povijesti“, *Historijski zbornik* 63 (2010), 393-396.
- BASIĆ, Ivan (2008), Prežitci kulta sv. Feliksa u salonitanskom ageru u ranom srednjem vijeku – arhitektonska pozadina kulta relikvija, u: *Hagiologija: kultovi u kontekstu*, ur. A. Marinković, T. Vedriš, Zagreb: Leykam international, 189-210.
- BERTELLI, Carlo – Gian Pietro BROGIOLO (et al.), ur. (2001), *Bizantini, Croati, Carolingi: Alba e tramonto di regni e imperi* (Catalogue of the exhibition held in Brescia, 9 September 2001 – 6 January 2002), Brescia: Comune di Brescia – Musei d'Arte e storia – Milano: Skira.
- BUDAK, Neven, ur. (1995a), *Etnogeneza Hrvata*, Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske – Zavod za Hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta.
- BUDAK, Neven (1995b), Tumačenje podrijetla Hrvata i najstarije povijesti Hrvata u djelima srednjovjekovnih pisaca, u: BUDAK 1995a, 73-78.
- BUDAK, Neven (2004), Post-socialist Historiography in Croatia since 1990, u *(Re)Writing History: Historiography in Southeast Europe after Socialism*, ur. Ulf Brunner, *Studies on South East Europe* 4. Münster: Lit Verlag, 128-164.
- BUDAK, Neven (2009), Etnogeneza Hrvata: dvadeset godina poslije, Usmeno izlaganje na skupu „Hrvatsko rano srednjovjekovlje između tradicionalizma i suvremenih pristupa“ održano 16. siječnja 2009. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (neobjavljeno).
- BURY, J. B. (1906), The Treatise *De Administrando Imperio*, *Byzantinische Zeitschrift*, 15/3 4 (1906), 530-577.
- CURTA, Florin (2010), Emperor Heraclius and the Conversion of the Croats and the Serbs, u: *Medieval Christianitas. Different Regions, "Faces," Approaches*, [Mediaevalia Christiana 3], ur. Tsvetelin Stepanov – Georgi Kazakov, Sofia: Voенно Izdatelstvo Publishing House, 121-138.
- ĆIRKOVIĆ, Sima (1995), Srednjovjekovno razdoblje u tzv. etnogenezi balkanskih naroda, u: BUDAK (1995a), 28-39.

- DZINO, Danijel (2006), „Biti“, „činiti“ i „znati“: multietničnost hrvatskog identiteta u ranom srednjem vijeku, u: MUŽIĆ 2006, 9-19.
- DZINO, Danijel (2008), ‘Becoming Slav’, ‘Becoming Croat’: New approaches in research of identities in post-Roman Illyricum, *Hortus Artium Medievalium*, 14 (2008), 195-206.
- DZINO, Danijel (2009), Novi pristupi izučavanju hrvatskog identiteta, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, 41 (2009), 33-54.
- DZINO, Danijel (2010), *Becoming Slav, Becoming Croat: Identity transformations in post Roman Dalmatia*, Leiden: Brill Academic publishers.
- HOWARD-JOHNSTON, James (2000), „The *De administrando imperio*: A Re-examination of the Text and a Re-evaluation of its Evidence About the Rus“, u: M. KAZANSKI – A. NERCESSIAN – C. ZUCKERMAN (ur.), *Les Centres proto-urbains russes entre Scandinavie, Byzance et Orient: Actes du Colloque International tenu au Collège de France en octobre 1997*, Paris.
- JAKŠIĆ, Nikola – Miljenko JURKOVIĆ (et al.), ur. (2000), *Hrvati i Karolinzi: rasprave i vrela*, Split: Muzej hrvatskih arheoloških spomenika.
- KLAIĆ, Nada (1985), Najnoviji radovi o 29, 30. i 31. poglavlju u djelu *De administrando imperio* cara Konstantina VII. Porfirogeneta, *Starohrvatska prosvjeta* 15, 31 – 60.
- КОМАТИНА, Предраг (2010а), Моравски епископ Агатон на *Фотујевој сабору* 879. г., у: *Српска теологија данас* (Зборник радова Првог годишњег симпозиона одржаног на Православном богословском факултету 29-30. маја 2009), ур. Богољуб Шилјаковић, Београд: Православни богословски факултет 359-368.
- КОМАТИНА, Предраг (2010b), Оснивање Патраске и Атинске митрополије и Словени на Пелопонезу, *Зборник радова Византолошког института* 46, 27-52.
- LONČAR, Milenko (1992), Porfirogenetova seoba Hrvata pred sudom novije literature, *Diadora*, 14, 375-448.
- LONČAR, Milenko (2002a), Dalmatinske etimologije Konstantina Porfirogeneta, *Folia onomastica Croatica*, 11 (2002), 149-174.
- LONČAR, Milenko (2002b), *Filološka analiza Porfirogenetovih vijesti o Hrvatima*, doktorska disertacija, Sveučilište u Zadru.
- LONČAR, Milenko – Teuta SERREQUI (2008), *Kastron i polis* u Porfirogenetovu *De administrando imperio*, *Folia onomastica Croatica*, 17, 111-117.
- MARGETIĆ, Luj (1977), Konstantin Porfirogenet i vrijeme dolaska Hrvata, *Zbornik Historijskog zavoda JAZU*, 8 (1977), 5-88.
- MARGETIĆ, Luj (2001), „*Dolazak Hrvata*“ – „*Ankunft der Kroaten*“, Split: Književni krug, 2001.
- MARGETIĆ, Luj (2002), Najnovija literatura o tzv. doseobi Hrvata, *Rad HAZU* 485, Razred za društvene znanosti knj. 40, 77-128.
- MUŽIĆ, Ivan (1989), *Podrijetlo Hrvata*, Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- MUŽIĆ, Ivan (2006), *Hrvatska povijest devetog stoljeća*, Split: Naklada Bošković.
- MUŽIĆ, Ivan (2008), *Sklavi(ni) – σκλαβηνοι* и формирвање хорватског народа на Балкану, *Studia Slavica et Balcanica Petropolitana*, 2(4), 73-93.

- POHL, Walter (1995), Osnove hrvatske etnogeneze: Avari i Slaveni, u: BUDAK 1995a, 86-96.
- SOKOL, Vladimir (1997), Arheološka baština i zlatarstvo, u: *Hrvatska i Europa: kultura, znanost i umjetnost. Svezak I. Srednji vijek (VII-XII stoljeće)*. Rano doba hrvatske kulture, ur. Ivan Supićić, Zagreb: HAZU – AGM, 117-146.
- SOKOL, Vladimir (2006), *Hrvatska srednjovjekovna arheološka baština od Jadrana do Save*, Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- SUIĆ, Mate (1995), Pristupna razmatranja uz problem etnogeneze Hrvata, u: BUDAK 1995a, 13-27.
- ŠVAB, Mladen (1995), Današnje stanje historiografije o pojavi Hrvata na istočnoj obali Jadrana, u: BUDAK 1995, 54-60.
- VEDRIŠ, Trpimir (2009), Reviving the Middle Ages in Croatia, u: *Annual of Medieval Studies at CEU (Fifteen-Year Anniversary Reports)*, 15, 197-211.
- ЖИВКОВИЋ, Тибор (2005), Да ли су дубровачки ратни бродови учествовали у критској експедицији 949. године, *Зборник за историју БуХ*, 3, 9-15.
- ŽIVKOVIĆ, Tibor (2006), Constantine Porphyrogenitus and the ragusan authors before 1611, *Историјски часопис*, 53, 145-164.
- ŽIVKOVIĆ, Tibor (2007), Contribution to the New Reading about the Constantine Porphyrogenitus' Statement on the Numbers of Croat Horsemen, Foot Soldiers and Sailors in Early 10th Century, *Byzantinoslavica*, LXV, 143-151.
- ŽIVKOVIĆ, Tibor (2008a), Constantine Porphyrogenitus' Kastrá oikoumena in the Southern Slavs Principalities, *Историјски часопис*, 57, 9-28.
- ŽIVKOVIĆ, Tibor (2008b), *Forging Unity: The South Slavs Between East and West, 550-1150*, Beograd: Čigoja štampa – Istorijski institut u Beogradu.
- WOLFRAM, Herwig (1995), Razmatranja o *Origo gentis*, u: BUDAK 1995a, 40-53.

Pleasant Conversations: Constantine VII Porphyrogenitus and the earliest Croatian history

The paper summarizes the outcomes of the international symposium „In beginning there was *De administrando imperio*: Constantine VII Porphyrogenitus and the perceptions of earliest Croatian history” (Colloquia Mediaevalia Croatica I) held at Faculty of Humanities and Social Sciences, University in Zagreb in February, 2010. After briefly reconsidering the basic trends concerning the research on the *De administrando imperio* in recent Croatian historiography, the author summarizes eight papers prepared for this volume of the *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* [Journal of the Institute for Croatian history of the Department of History]. Noticing particular elements of traditionalism in both the choice of topics and methodological approaches, the author also underlines particular inno-

vative trends in the presented papers aiming at positioning the presented dossier in the context of broader international scholarship. Assessing the outcomes of the important conference „Centre and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennitos: An international symposium in memory of Professor Gyula Moravcsik (1892–1972). From *De cerimoniis* to *De administrando imperio*“ held in Budapest in November 2009, the author pleads for more openness towards the broader trends in international scholarship, on one hand, and stresses the possible relevance of the products of local historiographies – perceived as type of ‘local knowledge’ – in broader scholarly research on the Porphyrogenitus and his work.

Ključne riječi: Konstantin VII. Porfirogenet, *De administrando imperio*, Dalmacija, Hrvatski srednji vijek, historiografija

Key words: Constantine VII Porphyrogenitus, *De administrando imperio*, Dalmatia, Croats, early middle ages, historiography

Colloquia Mediaevalia Croatica – Razgovori o hrvatskom srednjovjekovlju

I

U početku bijaše *De administrando imperio*: Konstantin VII Porfirogenet i percepcije najranije hrvatske povijesti

Međunarodni znanstveni skup
u organizaciji Odsjeka za povijest
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

*Knjižnica Filozofskog fakulteta – Konferencijska dvorana, 2. kat
18. veljače 2010.*

Redosljed izlaganja

9,30

Otvorenje Colloquia

Trpimir Vedriš (Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za povijest)

„Razgovor ugodni: Porfirogenet o Hrvatima i hrvatska historiografija o Porfirogenetu“

jutarnja sekcija (10.00-11.30):

Konstantin Porfirogenet i povijest srednje i jugoistočne Europe

predsjeda: Borislav Grgin

Hrvoje Gračanin (Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za povijest)

„Konstantin VII. Porfirogenet i njegovo doba“

Miklós Takács (Magyar Tudományos Akadémia, Régészeti Intézet)

„*Djela Konstantina Porfirogeneta kao izvori za ranu povijest Mađara*”

- predah 11.30-12.00 -

podnevna sekcija (12.00-13.30):

De administrando imperio u svjetlu arheologije

predsjeda: Mladen Ančić

Goran Bilogrivić (Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za povijest)

„*Čiji kontinuitet? Konstantin Porfirogenet i hrvatska arheologija o 7. - 9. stoljeću*”

Ivan Basić (Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za povijest umjetnosti)

„*Gradovi obalne Dalmacije u De administrando imperio: najstarija povijest Splita u svjetlu dvaju pojmova Konstantina VII. Porfirogeneta*”

Danijel Džino (Macquarie University, Sydney)

„*Konstantine, držimo te za riječ! Ideološko-narativni diskursi o dolasku Hrvata u De administrando imperio*”

- predah za ručak (13.30-14.30) -

poslijepodnevna sekcija (14.30-16.30):

Svrha i okolnosti nastanka 29.-36. poglavlja DAI

predsjeda: Neven Budak

Mladen Ančić (Sveučilište u Zadru, Odjel za povijest)

„*Zamišljanje tradicije: Vrijeme i okolnosti postanka 30. glave DAI*”

Predrag Komatina (Vizantološki institut SANU, Beograd)

„*O kronologiji hrvatskih vladara u 31. glavi Spisa o narodima*”

Milenko Lončar (Sveučilište u Zadru, Odjel za klasičnu filologiju)

„*Vremenski nesklad između odlomaka 31. poglavlja DAI*”

Tibor Živković (Istorijski institut, Beograd)

„*De conversione Croatorum et Serborum: Izgubljeni izvor Konstantina Porfirogeneta*”

- predah (16.30-17.00) -

večernja sekcija (17.00-18.00):***Porfirogenet i Hrvati: varia*****Ivo Goldstein** (Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za povijest)*„U potrazi za Porfirogenetovom Berulijom”***Neven Budak** (Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za povijest)*„Konstantin Porfirogenet i Hrvati u 10. st.: osvrt“***Radoslav Katičić** (Institut für Slawistik der *Universität Wien – HAZU*)*„Konstantin Porfirogenet i počeci hrvatskih početaka”***Završna diskusija (18.00-19.00)****ORGANIZACIJA**

Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta

Sveučilišta u Zagrebu

Ivana Lučića 3

10 000 Zagreb

Tel.: +385(1)6120150

<http://www.ffzg.hr/pov/pov2/index.php>**ZNANSTVENI SAVJET „COLLOQUIA
MEDIAEVALIA CROATICA“**

Neven Budak

Zrinka Nikolić

Ana Marinković

Trpimir Vedriš

ORGANIZACIJA – KONTAKT

Trpimir Vedriš

Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta

Sveučilišta u Zagrebu

Ivana Lučića 3

10 000 Zagreb

Tel.: +385(1)6120155

E-pošta: tvedris@ffzg.hr**Organizaciju i održavanje skupa potpomogli su:**

Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

PRINT 4 U

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI 42

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase, sans-serif font.

ZAGREB 2010.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 42

Izdavač

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača

Damir Boras

Glavni urednik

Hrvoje Gračanin

Uredništvo

Bruna Kuntić-Makvić (stara povijest)
Zrinka Nikolić Jakus (srednji vijek)
Hrvoje Petrić (rani novi vijek)
Željko Holjevac (moderna povijest)
Tvrтко Jakovina (suvremena povijest)
Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest)

Izvršna urednica za tuzemnu i inozemnu razmjenu

Kristina Milković

Tajnik uredništva

Dejan Zadro

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje

Ovi su Radovi tiskani uz financijsku potporu
Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Naslovna stranica

Iva Mandić

Grafičko oblikovanje i računalni slog

Boris Bui

Marko Maraković

Ivanka Cokol

Lektura

Julija Barunčić Pletikosić

Tisak

Hitra produkcija knjiga d.o.o.

Tiskanje dovršeno u prosincu 2010. godine

Naklada

200 primjeraka

*Časopis je dostupan na portalu znanstvenih časopisa Republike Hrvatske
Hrčku na adresi <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*